

— Dr A. W. Bronsveld. †

De onrustige is gegaan in de rust.
Dat vertrouwen we van Dr Bronsveld, die in de vorige week overleed.

Want hij het geopende graf kunnen we over veel, waardoor hij andere kinderen van God pijn heeft gedaan, heezien.

Hoe jammer, zeggen we, dat hij niet met Dr Kuyperschouder aan schouder heeft gestaan in de vrijmaking der kerk en in den politieken strijd.

Maar 't mocht zoo niet zijn.

Noode misten wij een man van zoo onmiskenbaar talent in onze geleerden.

Och hij heeft het zelf ook niet gemakkelijk gehad. Zijn leven werd hoe langer hoe tragischer.

En soms dachten we aan „De Eenzame”.

Dit blijven we echter in hem waardeeren, dat hij voor zijn overtuiging streed. Alle halfheid was hem vreemd.

Hard heeft hij gewerkt.

Hij heeft boeken geschreven, boeken vertaald, maand na maand Kronieken gegeven, die altijd uitmunten door pittigheid, ook al was men 't in 't geheel niet met hem eens.

En nietwaar, in den hemel valt alle misverstand weg, wordt alle eenzijdigheid in inzicht en karakter opgeheven, gaat vervoering tusschen broederen over in de nauwste verwantschap.

Welk een troost!

— De eenige troost van een socialist.

In een gedachtenrede voor de Nederlandsche Toonkunstenaarsvereniging deelde een spreker mede, dat Heijermans eens tot hem had gezegd: „Je moet niet zoo treuren om een gestorven mensch, hij keert terug in het gezang der vogels en in het zonlicht. Een anderen troost ken ik niet, maar deze is mij rumschoots voldoende.”

De woorden zijn mooi genoeg.

„De mensch keert terug in het gezang der vogels en in het zonlicht.”

Maar 't zijn woorden zonder inhoud.

En die ledige woorden waren zijn troost.

Welk een tegenstelling met de belijdenis van den Gereformeerden Christen: „Dit is mijn eenige troost, dat ik niet lichaam en ziel, beide in het leven en in het sterven, niet mijns, maar mijns getrouwen Zaligmakers Jezus Christus eigen ben.”

— Private colleges van Prof. Visscher.

„De Waardevriend” bevat het bericht, ondertekend door den Secretaris van den Gereformeerden Bond, dat Prof. Dr H. Visscher op verzoek van het Hoofdbestuur zich bereid heeft verklaard om enkele uren per week voor de gansstaande Dienaren des Woords van Gereformeerde richting, die te Utrecht hun opleiding ontvangen, beschikbaar te stellen en hen te onderwijzen in de „Gereformeerde levens- en wereldbeschouwing”, terwijl hij tevens op zich nam hun een meer praktische opleiding te geven in de preekmethode.

Wij verblijden ons, dat Prof. Visscher, niettegenstaande zijn talrijke functien, zich hiervoor liet vinden.

Bekwamer man kan men zeer zeker in zijn kring niet aanwijzen.

Al verwonderen wij ons over de uitdrukking: „onderwijzen in de Gereformeerde levens- en wereldbeschouwing”, te betwijfelen valt het niet of zijn onderwijs zal vruchtbaar zijn voor de Gereformeerde belijdenis en belijders.

HEPP.

DOOR AMERIKA.

VI.

New York I.

Wie begeeft zich als hij een stad wil bezichtigen rechtstreeks naar den hoogsten toren?

Stel je voor, dat een buitenman, die voor het eerste van zijn leven in Amsterdam komt, zich dadelijk zou aanmelden voor een beklimming van den Westertoren of dat hij in Rotterdam vóór alles op den St Laurenstoren zou afsteeven!

Dat doe je eenvoudig niet. De idee alleen lijkt al bespottelijk. Zelfs in Parijs kom je daar niet toe. Je vergeet natuurlijk niet je boven op den Eiffeltoren te laten brengen, maar je stelt dat toch een poosje uit. En andere steden keer je gewoonlijk den rug toe zonder aan dat hooge uitzicht te hebben gedacht. Dat soort van zelfverheffing laat je over aan een bepaalde categorie van menschen, die eens een uitgaansdaagje willen hebben en niet vindingrijk genoeg zijn om iets gezelligs te bedenken. Voor hen is de toren de groote attractie.

Natuurlijk liet ik mij in New York aan een toren niets gelegen liggen. Totdat ik, ja, bij mijn tweede bezoek, een uitnodiging om van zoo'n ding eens een kijkje te nemen, gaarne aannam. „Was me, eerlijk, meer te doen om de Woolworth-builing, het hoogste gebouw van New York, ook eens naar zijn inwendige konstruktie te bezien, dan daar boven over de ballustrade te hangen tot je kramp in je vingers krijgt van het vasthouden van je hoed. Ik behoefde niet te klimmen. Van gesjouw en stilstaan op elke verdieping, om eens even wat adem op te doen, is geen sprake. Men wordt door den elevator (lift) naar omhoog gezogen. Of liever door een der elevators. Want gij hebt ze in soorten. Daar zijn b.v. boemel- en

snelevators. Voor den top neem je vanzelf den snel. Die brengt je in één trek naar de 36ste verdieping. Daar moet je overstappen en dan laat de dame (want de elevators worden in dit gebouw door ladies bediend) je uit op de 51ste.

Maar dan de verrassing!

Neen, New York van den beginen grond af gezien is niet mooi.

Doch van boven af wel.

Want mooi, schitterend mooi is de ligging der stad.

En sterk is de deining van die huizenzee.

De gebouwen springen op als witte heuvelen.

En de straten graven daartusschen diepe geulen.

Alleen een stad vol skyscrapers (wolkenkrabbers), die met elkander een wedstrijd in hoogspringen hebben aangegaan, kan zulk een beeld opleveren.

De luchtfoto kan vooral aan New York eer behalen.

Doch, gelijk ik zei, zoo zag ik New York eerst later.

Dan, ik zou de stad onrecht doen, wanneer ik niet erkende, dat zij zich bij de aankomst van de Berengaria van een schoonen kant liet zien.

Tegen het vallen van den avond stonde het schip de Hudson op.

En waar men in New York met niets zuinig is, en het allerminst wel met electrisch licht, was het één lichtspel, zoover men kon zien.

Schijnwerpers richtten hun stralen op skyscrapers om hun blank, slank silhouet scherpe te geven tegen den avondhemel van steeds donkerder blauw.

De sterren schenen jaloers, kwamen bij drommen opdagen, begonnen te concurreeren tegen de lichten der metropool.

Toch was het geen onedele concurrentie.

Veel eer een duet van natuur- en kunstlicht.

En het klonk melodius.

New York straalde in feestlike schoonheid.

Ze lag in een toovertuin.

De overdag zoo poenerig likende skyscrapers werden door den verzoquenden avond getransformeerd in sprookjespaleizen.

Zelfs de menschen aan boord, die als hitjes stonden te trappelen, ongeduldig door het te late binnenkomen, verlangend naar de omhelzing van de in gindsche loodsen wachtenden, al maar scharend om hun handbagage, werden onwillekeurig uit de omheining van hun verwachtingen en zorgjes uitgehaald, werden ziende in het oogenblik, kwamen onder den indruk van zooveel schoons en borgen hun bewondering weg in banale uitroepen.

Ze konden het in hun bekentenis niet verder brengen, dan dat het „nice” (mooi) of „very nice” (erg mooi) was.

Hoe leede dat licht!

Dansen deed het niet.

Daarvoor lag de Berengaria te vast.

Dansen deed het alleen voor dien man daar in het sloepje.

Maar voor ons trilde het.

Nog menig keer ben ik New York, na afloop van lezingen en anderszins in den omtrek, genaderd.

Ook dan zag ik van verre het licht.

Doch dan was het als een illuminatie.

Dan leek New York of zijn burgemeester of diens vrouw jarig.

Doch dien eersten avond, van het midden der rivier af genoten, zou illuminatie een beleedigend woord zijn geweest.

Zoo iets, meen ik, kunt ge op heel de wereld alleen te New York zien.

Ook te Londen niet.

Slechts New York leent er zich toe, door haar uniek rivierprofiel.

HEPP.

WIJSBEGEERTE.

Wijsbegeerte in steen.

VII.

In Berlage komen we inderdaad in aanraking met een grooten geest. Een man, die even vaardig de pen als het teekenstift hanteert, een kunstenaar door zijn woord en een veel begaafde door zijn scheppingen in de bouwwereld, van geheel nieuwen en eigen stijl. Daarbij mogen we in hem zien een bezonken natuur, die op merkwaardige wijze zich een zeer brede kennis van de historie en de wijsbegeerte wist eigen te maken niet alleen, maar die ook die kennis weet te gebruiken om zijn standpunt te verdedigen.

In zijn werken citeert hij zoowel Goethe als Dante, zoowel Kuypers als Nietzsche, zoowel de Schrift als den Koran.

Daarom is het een vreugd om zich te verdiepen in zijn publicaties, en deswege verdient hij meer dan één kunstenaar de aandacht.

Maar om dezelfde reden is zijn werk ook zoo buitengemeen gevaarlijk. Immers waarheid en leugen, zuiver gevoel en reine fantasie, uiting van den spoedig aangegrepen kunstenaar en bewering

van den mensch, die vijandig staat tegenover de Openbaring onzes Gods, zijn zoo meesterlijk door een tot één systeem vervlochten, dat maar al te gemakkelijk men onder de bekoring komt, ook van datgene, wat den christen contrabande zijn moet.

Moelijk zal men kunnen zeggen, dat de beschouwing van Berlage oppervlakkig is, en wel degelijk geeft hij dan ook rekenschap van zijn belijdenis van de beginselen der sociaal-democratie.

Want niet opeens komt hij tot de conclusie, dat de voedingsbodem voor het geniale samenleven is, waar de collectiviteit beantwoordt aan de eischen van het individu. Dat is ook voor hem een gegeven, dat op historische gronden wordt verdedigd.

Zie eens, zoo redeneert Berlage, wanneer we het oude Oosten uitzonderen, dan hebben we feitelijk maar twee bloeiperioden voor de kunst. Dat is de periode van het oude Griekenland, en de periode van de Middeleeuwen. Nu mag men een Renaissance-stijl stellen — en tot op zekere hoogte doet Berlage dat zelf ook — feitelijk kan men toch maar van twee hoogtepunten in het cultuurleven spreken. Tenminste wanneer men de cultuur afmeet naar hetgeen de bouwkunst vermocht. En dit moet immers. Want in datgene wat de mensch bouwde, wordt de universele rijkdom van zijn geest compleet, en spreekt heel zijn ziel.

In de andere kunsten, schilder- en beeldhouwkunst is slechts een deel van datgene, wat in een tijdperk van levensrijkdom de geheele kunstuiting omvatte. Schilder- en beeldhouwkunst moeten dienstbaar gemaakt worden aan het geheel van het gebouw, dat men wil scheppen. En waar individuele uiting is van een van deze twee, daar kan toch slechts van een ten partiële aanwezig zijn van een eigen stijl en een eigen type worden gesproken.

Nu is het geheim van dit eigen type steeds dit geweest, dat de kunstuiting werd gedragen door de religieuze behoefte. In beide perioden, die van de Griekse cultuur en die van de Middeleeuwen, is het de begeerte der menschen geweest, om zich, ten behoeve van hun godsdienst, heilighdommen te stichten, die telkens weer de machtige drijfveer was, om al meer de kunstuiting te prikkelen.

En nu is er wel verschil. De godsdienst der Grieken is die van de aardsche goden. De godsdienst van de Middeleeuwen is die van een supranatureelen God, Misschien, dat daarmee in verband staat de overheersching van de horizontale lijn in de eerste en die van de verticale lijn in de tweede. Maar.

Eris ook een zekere ontwikkeling. Iets, waar ook Van der Piek op wijst in zijn lezing „Over het begrip en het wezen der bouwkunst”. Men gaat van het stadium der onvolkomenheid naar dat der volkomenheid, en van dat der volkomenheid naar dat der vergeestelijking. In elke periode is zich bewust worden, bewustheid, en daarna een loslaten van de realiteit en een zich boven de werkelijkheden verheffen.

Maar in beide perioden is hetzelfde verband tusschen religie en kunst.

Op dit feit wijst ook Dr A. Kuypers in zijn „Het Calvinisme en de kunst”. En ook deze wordt eerlijk door Berlage geciteerd. Ook al is hij het dan niet met de verdere ontwikkeling der gedachten van Dr K. allerminst eens natuurlijk.

In het religieuze leven vond de kunst alzo een voedingsbodem; een milieu voor haar ontwikkeling. De religie vormde een sfeer voor de kunst, gelijk de kunst op haar beurt in de heilighdommen weer een sfeer voor den cultus gaf.

Maar dan komt de Renaissance. Zoo hoog geprezen. En toch is hier niet anders dan achteruitgang, dan verburgerlijking van wat eens groot was.

Want met deze geestelijke omwenteling was ook de innerlijke aandrif om heilighdommen te bouwen, waarin de kunstenaar zijn ziel legde, verdwenen. De Renaissance keerde dan ook niet terug tot de Griekse, maar tot de Romeinsche kunst. En daarmee reeds tot wat feitelijk een verwording van de hoogste cultuurfase was.

En wel leefden nationale kunsten op. De literatuur en de muziek-wereld werden verrijkt met nieuwe schatten. Maar de „kunst der gemeenschap”, de bouwkunst, deelde in dien rijkdom niet. Er was geen eigen stempel, en er was geen eigen drijfveer van hooger orde.

Met de opleving der vragen om geestelijke vrijheden, kwam er evenwel in de eeuw van de Renaissance in werkelijkheid een cultuur op, die stofelijke en vergankelijke waarden het hoogste schat.

En dan is niet meer de religie, maar het productie-proces de waardemeter der cultuur geworden.

Hoe meer dan ten slotte de industrie groeit, hoe meer het kapitalisme gaat heerschen. Slechts enkelen genieten van de goederen, die er op aarde zijn; onrust in de geheele maatschappij is daarvan het gevolg. Het leven verarmt, de kunst wordt het slachtoffer.

De maatschappij is verburgerlijkt. De kunst met haar.

Maar de reformatie dan?

Wel het protestantisme is „met dezelfde idealen beziel, als de overige (!) vertakkingen der Renaissance”. En daarom reflecteerde het wel een wijs in een aparte architectuur, welke „in ons land

met zijn strenge Calvinistische conventie tot een bewonderenswaardige verbijzondering steeg", maar na de Renaissance blijft het ook hier waar, dat er een belangrijke invloedsvermindering van de kerk valt te constateeren. Dan komt de Fransche revolutie. En dat is de dood van kerk en christendom.

En Berlage roept het uit: „Das Christentum ist tot, zegt ook Scheffer. En wie den moed heeft dat te erkennen, zal eerlijker zijn, dan hij die elken Zondag ter kerke gaat om het tegendeel te bewijzen".

(We weten het....)

Wij beweren, dat het christendom niet dood is.....

Oneerlijk....)

„Nu had men misschien verwacht, — en de bedoeling van het Protestantisme was daarom zoo schoon, omdat hij een vrijer opvatting der religie de gevoelens ook ernstiger en dieper zouden gaan — dat het ware christendom komende was en dat de ware liefde tot den naaste werkelijkheid zou worden. Maar hoe bedroog men zich."

De negentiende eeuw geeft al zeer weinig stof tot roemen. Er wordt dan gecopieerd, maar er is geen eigen type, geen eigen cultuur. Of het moet dan zijn de cultuur der type-loosheid.

En welke beschouwing men nu ook over de geschiedenis moge hebben, men moet volgens Berlage toegeven, dat alles in onzen tijd aan geld wordt opgeofferd. Alle overwegingen worden door een geldelijken ondergrond beheerscht. En daardoor sterft het geestelijk leven, ook de kunst.

Er is een enkel mensch, die een uitzondering vormt. Maar er zullen wel altijd edele menschen blijven. Overigens is er slechts schijn.

En die schijn wordt het beste „bewaard, daar, waar men op straffe van met het heilige te spotten, genoodzaakt was om te coöte de werkelijkheid te bemantelen, in de kerk".

Met instemming haalt de schrijver dan een Duitsch citaat aan, waar het heet, dat de kerk de zonde erkent; en dat heeft haar tot een vloek der volkeren gemaakt.

„En Gorter maakt de rake opmerking, dat door het juist niet gebeuren van het goede op aarde men denkt, dat het in den hemel gebeurt." „In de groote burgerlijke poëzie gebeurt het goede in den hemel."

„Er moet weer religie komen, om nieuwe geestdrift te wekken.

Doch nu komt het er maar op aan, wat onder religie wordt verstaan.

Er moet een goede bodem zijn voor de kunstontwikkeling. En waar die is, daar is tenslotte religie. Den weg nu naar de betere wereld, wijst het Marxisme.

Zou men niet het verst kunnen komen, wanneer men bleef bij vergelijking van onderbouw en bovenbouw, en dat dus, evenals bij elke cultuur een goede bodem moet zijn voor goede ontwikkeling, in welk geval de ontwikkeling vanzelf gaat, er ook voor de maatschappelijke en dienstengevolge voor de kunstontwikkeling een goede bodem moet zijn?

En nu is het Marx geweest, die de richting daartoe heeft aangewezen, en dat is op zichzelf reeds zulk een geweldige geestesdaad, dat hij daarom reeds met Christus wordt vergeleken."

In visioen ziet Berlage de toekomst voor de bouwkunst:

„Dan zal" — wanneer de proletarische kunst werkelijkheid zal zijn — „de kunst die van de twee vroegere groote tijdperken overtreffen, omdat de cultuur zelf geestelijk zooveel hoger zal staan."

POPULAIR-WETENSCHAPPELIJKE SCHETSEN.

Een zeventiende-eeuwsche Gidsen.

I.

Als Bernard Shaw in de voorrede voor zijn jongste tragedie van de Maagd van Orleans¹⁾ constateert, dat de menschen altijd leugens vertellen over hun groote tijdgenooten, maar dat daarna de historie dezen recht doet, dan noemt hij als een zijner voorbeelden²⁾ ook CROMWELL, de groote figuur, die de Engelsche (en gedeeltelijk de Europeesche) geschiedenis in het midden der zeventiende eeuw beheerscht. Inderdaad, als er één belasterd is, dan is het Englands groote Protector geweest, en zelden is het verzet van den leugen tegen de waarheid in de geschiedschrijving zoo taai geweest als in zijn geval, zoodat eerst toen Thomas Carlyle de Brieven en Redevoeringen van Oliver Cromwell had uitgegeven (1845) de eerste lichtstralen door de dikke wolk van vooroordeelen braken.

De omstandigheden waren ook wel bij uitstek ongunstig voor Cromwell's nagedachtenis. Toen de groote Puriteinsche held, die als een stormwind door het leven was gegaan, in een stormwind het leven verlaten had³⁾ en zijn zoon, de onbetekenende, frivole Richard, den wagen onherstelbaar

„Dan zal het drama als vroeger weer de synthese van alle kunsten zijn geworden en de oplossing nu niet in de noodlottige vervulling van een moeten, noch in de wanhopige mislukking van een willen, maar in de hoopvolle bewustwording van een zullen bestaan."

„En het volk zal opnieuw opgaan naar het religieuze gemeenschapsgebouw, waarvan de architecturale majesteit tot eerbied dwingt, en dat slechts te benaderen zal zijn langs een triumpalen toegangsweg."

„Zal dit beeld een illusie blijken? en zal... deze actie, zooals Kuyper meent, een grijpen naar het onbereikbare blijken, doordien men dit hooge en heilige ideaal nu reeds in een zondige wereld verwezenlijken wil?" zoo vraagt Berlage.

En hij geeft zelf het antwoord:

„Neen, wij mogen er niet alleen op hopen, maar wij kunnen het zelfs verwachten. Want er moet weer komen een maatschappelijke orde, en een gestyleerde kunst."

„De Godsdienst zal dan zijn een aardsche, maar zijn leer zal bevredigen, zal vrede geven, zal opnieuw rust brengen, zooals vroeger er rust was in grooten stijl, niettegenstaande het felle beweeg der tijden. Maar die rust zal zijn een verheven rust, niet de rust des doods, maar die van het ware leven."

Ziedaar Berlage's „geloof".

Een overtuiging, die hij beleeft. Ook in zijn werk.

J. WATERINK.

GEESTELIJKE ADVIEZEN.

Geloofs-verzekerdheid.

R. te B. Uw schrijven van 3 November is van zoo persoonlijk en intiem aard, dat ik meen m'n antwoord het best te geven in den vorm van een brief.

Ge klaagt erover, dat ge, opgevoed in de vroege Gods en van kindsbeen af niet zonder gevoel van zonde, bij wijlen ook niet zonder hope op vergeving, en, ofschoon meermalen door de wereld bekoord, toch nooit in de wereld u thuis voelend, nooit kwaamt tot de blijde en duurzame verzekerdheid van met God verzoend en Zijn kind te zijn.

Ge vraagt, wat daarvan toch de oorzaak kan zijn, en hoe ge vollen vrede voor uw ziel zult vinden. En ge vat uw schrijven tenslotte samen in een drietal vragen, die ge gaarne beantwoord zaagt.

„k Wil beginnen met die vragen, ofschoon ik geloof, met de beantwoording daarvan niet te kunnen volstaan. Uw eerste vraag is: „Moet niet erkenning en belijdenis van zonde voorafgaan, vóórdat we kunnen zeggen: „Heere Jezus, ik geloof, dat Gij ook mijn Zaligmaker zijt; en moet men dus niet allereerst bidden om een verbroken hart en een verslagen geest?"

De tweede: „Kan ook soms het pogen om boezemzonden na te laten eigengerechtigheid bevorderen, omdat men dan als 't ware zelf den weg voor God wil effenen?" En de derde: „Kan ook de vrees voor de eeuwige straf niet uitdrijven tot God, waarbij dan niet het overtreden tegen God op den voorgrond staat?"

Uw brief bewijst me, dat ik op de eerste vraag eigenlijk niet hoef te antwoorden. Trouwens, dat de vergeving niet gevonden wordt dan in den weg van een oprecht en hartelijk belijden van de zonde, en dat het de Heere zelf is, die door Zijn geest de rechte verbijzeling des harten over de zonde in

had doen vastloopen, ging het gordijn neer voor het tooneel, waarop de stoere heroën, die meenden het Godsrijk op aarde zoo niet te kunnen stichten dan toch tenminste te benaderen, hun groote daden hadden verricht. Wat was er te verwachten voor Oliver's goeden naam, toen met de Restauratie van Karel II (1660) die menschen den toon gingen aangeven, die zijn lijk niet met rust konden laten, maar het opgroeven en ophangen aan de galg te Tyburn. — die het lijk van zijn oude Moeder en dat van den grooten Puriteinschen Admiraal Blake, die eens onzen Maarten Harpertszoon had geslagen, met honderd anderen op een hoop wierpen op het kerkhof van St-Margaret? De geniale, hoewel soms ruwe en platte geestigheden van Samuel Butler in zijn Hudibras, de vaardige pen van den royalist Lord Clarendon in zijn hoogst partijdige en soms venijnig-oneerlijke Geschiedenis van den Opstand en Burgeroorlogen in England, gaven een beeld van Cromwell en zijn wakkere medestrijders, dat zoozeer van de werkelijkheid verschilde, maar tevens zoo algemeen voor echt werd gehouden, dat het in de negentiende eeuw veel geduld en voorzichtigheid heeft vereischt, om de Puriteinsche helden eindelijk in hun ware gedaante te kunnen voorstellen.

En dat, terwijl toch feitelijk reeds na acht en twintig jaar de Restauratie ongedaan werd gemaakt toen Dutch William, zooals de Engelschen onzen Stadhouders Willem III bij voorkeur noemen, in 1688/9 den troon van zijn despotieken schoonvader Jakobus II in bezit nam en door deze „Glorious Revolution", die een revolutie was zonder revolutionairen, de vrijheden werden bevestigd,

ons werkt, leert ons het Woord Gods zoo rusteloos en nadrukkelijk, dat er voor wie de Schrift kent op dit punt wel geen onzekerheid kan bestaan.

Toch moet ik bij deze eerste vraag een paar aantekeningen maken. De eerste, bij dat zeggen: „Heere Jezus, ik geloof dat Gij ook mijn Zaligmaker zijt". Die woorden kunnen goed bedoeld zijn: als uitdrukking van de toewijding des geloofs. Maar ze kunnen óók wat anders willen zeggen. Ze kunnen óók zooveel zeggen willen als: Nu ontdek ik, nu ervaar ik, nu geloof ik, dat Gij mijn Zaligmaker wilt wezen". In 't laatste geval zou ze afdingen op den ernst en de waarachtigheid der aanbidding van het Evangelie, die aan alle geloof voorafgaat. En er is in uw schrijven het een en ander, dat me vreezen doet, dat ze in dezen laatste zin door u bedoeld kon zijn. Doch daarop kom ik straks wel nader terug.

De tweede opmerking, die ik bij uw eerste vraag moet maken, is deze, dat ongetwijfeld een verbroken hart en een verslagen geest de offerande zijn, die God behaagt, en dat alleen waar deze zijn, de troost der vergeving gesmaakt kan worden; doch dat er groote behoedzaamheid noodig is bij het praktisch aanwenden van deze wet in het genadeleven, bij onze zelfbeproeving.

In de eerste plaats is hier het gevaar, dat we daarbij onszelf zetten op de plaats van onzen God, door zelf te willen beslissen of er wel waarlijk en of er wel voldoende verbijzeling en verslagenheid bij ons is; om dan vervolgens óók zelf te beslissen, of we het ervoor houden mogen dat de vergeving der zonden ons deel is. Maar zoo maken we de zaak van onze verzoening met God tot een rekensom, wier uitkomst, mocht ze al gunstig zijn, ons op den duur niet geruststellen kan. Zoo zoeken we onzen vrede in ons eigen oordeel, terwijl we toch alleen in 't oordeel Gods kunnen rusten.

Bij oprechtheid des harten, zullen we in dezen strik niet licht vallen; zal hij ons zeker niet lang gevangen houden. Daarvoor is dan het zondebesef te diep en te levendig. Doch dan bedreigt ons een andere: dat we onze verslagenheid en verbrokenheid nooit volkomen en nooit diep genoeg zullen vinden — wannér zijn ze diep genoeg, gemeten aan de schrikkelijkheid en vloekwaardigheid der zonde? — dat we de oprechtheid van het berouw afmeten naar de bewogenheid van ons gevoel, en er niet aan gelooven, zoolang we niet kwamen aan den rand der wanhoop. Dit houdt onze ziel dan op; verspert haar den weg tot de vertroosting van Gods beloften, en rooft haar zelfs de vrijmoedigheid tot het gebed.

Tegen dit gevaar moet ik u ernstig waarschuwen. Al gaat waarachtige verootmoediging nooit buiten ons gevoelsleven om — nergens in Gods Woord wordt de graad van gevoels-aandoening vastgesteld, waaraan ze te herkennen zou zijn. En hij zal ook verschillen al naar onzen persoonlijk aanleg is, en naar de leidingen Gods met ons zijn. Met name maakt hier groot verschil, of de Heere reeds in onze jeugd zijn zaligmakend werk in ons begon en ons geleidelijk aan onszelf onttokte, of ons op later leeftijd, midden uit de wereld, plotseling de oogen opende en tot bekeering riep. Bij Petrus b.v. zullen de ervaringen op dit punt geheel anders zijn geweest dan bij Johannes; bij Paulus dan bij Timotheus. Vraag daarom, bij de toetsing van uw berouw, niet in de eerste plaats naar de bewogenheid van uw gevoel. Vraag veelmeer naar de beslistheid van wil, waarmee uw ziel zich van de zonde afkeert en tegen haar strijdt.

Uw tweede vraag is: of 't pogen om boezemzonden na te laten eigengerechtigheid kan bevorderen,

die in beginsel door Cromwell en zijn psalmzinnende dragonders op de punt van het zwaard waren verworven.

Dutch William, hoewel een vreemdeling, wilden de Engelschen nog wel erkennen als den beschermmer en handhaver hunner vrijheden („Je Maintiendrai"), maar hij had dan ook tegenover zich de uiterst onhandige, onbeholpen, afstootende incarnatie van het „droit divin", die Jacobus II heette. Cromwell daarentegen streed tegen een vorst, die, niettegenstaande al zijn onbetrouwbaarheid en bedrog, toch zoo de verbeelding van zijn tijdgenooten zoowel als van latere geslachten heeft weten te grijpen, dat hij gezien werd in een romantische aureool: zijn tragische onthoofding vóór de vensters van de feestzaal van zijn paleis Whitehall heeft aan Karel I de martelaarskroon bezorgd, en aan zijn tegenstander Cromwell den naam van „vader der illoyaliteit". Een krachtige steun voor deze schoone legende van Karel I is geweest het penseel van den grooten Vlaamschen schilder Van Dyck, een der vele door Karel I beschermde kunstenaars. Door zijn prachtige doeken, waarin hij zijn patronus afbeeldt als een ridderlijke figuur, staande bij zijn nobel strijddros, heeft hij aan het nageslacht een voorstelling gegeven van den „martelaar-koning", die wel in staat was hem als den held der romantische verbeelding te bevestigen of te installeren. — totdat de archieven gingen spreken. En toen Bonnie Prince Charlie, de laatste der Stuart-pretendenten naar den Engelschen troon, in 1746 met zijn „Jakobieten"⁴⁾ hope-

⁴⁾ Zoo noemde men toen de aanhangers der Stuarts.

¹⁾ Saint Joan, uitgegeven bij Constable and Co., London (1924).

²⁾ Kuyper vond ik er nog niet bij.

³⁾ Engelsche dichters en geschiedschrijvers maken als om strijd melding van den grooten storm, die vlak vóór Cromwell's verscheiden in 1658 Engeland teisterde.

omdat men wil effenen strijden van verstaan, d zichzelf no maakt, ma rechtigheid als we er de zonde m keeren óók

Die zou in ons bes handen te voor zijn g verdienen.

Maar van sprake, a besef, dat in onze zie

Intussche klip uwe o bidt, zult g

Uw denl eeuwige st treden tege Ook op die luiden. Het vlakkige vwezen over vergeving d daarvan ee daarom wel van vergeva heid gedrev de zonde o

Maar — kel door v den ons ve heid om 's sloot. De 2 aan David's straf mij n knecht niet het dreigen rusteloos te 't Zou o en genade

Wat mees dat het God en ellende eischt wel ze eischt n aan deze gripen we recht en de een verzins in sommig schade van waarbij me de eere God komert, n

De Apost lippi, op z te worden? geantwoord en gij zult schroomde met de vra vaardig oor fe verdient straf te on

Méer dan oprecht bes stonde aan

loos geslage aan een he toch in Sch bitisme voc in zijn „La en de zijne the iron ti jizeren tijd

De avers Cromwell v bij hem gol van het Pu baring: all hadden aan werden op rlein, gese ren Cromw onheilige e strjd ware

Er waren riteinen — en ze valle ze zich sch Heeren ove de Puritein Aarts-Purite Achtten nen het eer te spelen, kraag te de feest het F „Faerie Qu hadden ju bitterd, ho